

نقش زن در تحکیم نهاد خانواده از منظر قرآن و حدیث

سیدباقر حسینی^۱، ابراهیم ولایتی فاضل^۲

^۱. دانشیار دانشگاه زابل (نویسنده مسئول)

^۲ سطح سه (کارشناسی ارشد) رشته فقه و اصول، حوزه علمیه قم

چکیده

نهاد خانواده، اصلی ترین رکن جامعه و بستر فرهنگ های گوناگون و زمینه ساز خوشبختی و یا بدبختی انسان ها و امت ها است و از این رو، اسلام که برنامه سعادت و تکامل بشر است، عنایت ویژه ای به سلامت، رشد و پویایی این نهاد سرنوشت ساز دارد. موضوع خانواده به طور کلی در سه محور، قابل بحث و بررسی است: تشکیل خانواده، عوامل تحکیم و تعالی خانواده و نیز آسیب ها و عوامل فروپاشی آن. اسلام در هر سه زمینه، رهنمودهای بسیار مهم و سازنده ای دارد. ما در این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی و با کنکاش در آیات و روایات درصددیم تا نقش زن را به عنوان یکی از عوامل تحکیم نهاد خانواده مورد بررسی قرار دهیم. با توجه به بررسی های صورت گرفته می توان گفت نقش زن در تحکیم نهاد خانواده بسیار مهم است و مجموعه ای از ویژگی های او مانند خوش زبانی، مهر ورزیدن و محبت کردن، خوش اخلاق و خوش رفتار بودن، دیندار بودن او، انجام مطلوب وظایف مادری خود و پاسداشت حقوق اعضای خانواده، می تواند موجبات تحکیم نهاد خانواده را فراهم سازد.

واژه های کلیدی: زن، تحکیم، نهاد خانواده، قرآن، حدیث

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

همه ی دستاوردهای علمی و هنری و... بشر در سایه ی خانواده‌های سالم و ایمن پدید آمده است. بدون خانواده نه تنها هویت انسانی بشر نابود می شود، بلکه همه ی قدرت های فردی و اجتماعی نیز بی ثمر و نافرجام خواهند ماند. از این رو ملت هایی که در آستانه ی فروپاشی خانواده قرار گرفته اند، درصدد حفظ این نهاد مهم برآمده اند.

خانواده، نهادی است که بر پایه ازدواج مرد و زن، شکل می گیرد و با تولید مثل، توسعه می یابد. این نهاد، اساس سازندگی شخصیت انسان و مهم ترین عامل تکامل جامعه بشر است و از این رو، اسلام و به خصوص قرآن کریم که برنامه تکامل انسان است، برای تأسیس و تحکیم این نهاد سرنوشت ساز و پیشگیری از فروپاشی آن، رهنمودهای بسیار مهمی ارائه کرده است (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹). در میان همه جوامع و فرهنگ ها، مکتب حیات بخش اسلام اهمیت و ارزش فراوانی برای نهاد خانواده قائل است. اسلام خانواده را کانون اخلاقی جامعه می داند و معتقد است ارتباطات حاکم بر خانواده ها، به وجود آورنده تربیت و ارتباطات بین افراد جامعه است. در محیط خانواده ای که براساس معیارهای اسلامی تشکیل شده باشد، آرامش و آسایش جسم و جان انسان تأمین می گردد و در سایه صفا و صمیمیت و همفکری و همدردی و هماهنگی آن، خستگی های عصبی و جسمی زوده می شود، از نظر اسلام و قرآن کریم خانواده ها باید کانون عشق و مؤدت و یکرنگی باشند، زن و شوهر که هسته اصلی کانون خانواده می باشند، باید نسبت به هم عاشقان دلداده ای باشند که عشق تمام وجودشان را به همدیگر پیوند داده و آنها را در اعماق جان و دل، متحد ساخته باشد (رئیسی، دودمان و صیامی، ۱۳۹۴).

۱. بیان مسأله

قرآن کریم برترین نسخه زندگی و عالی ترین راهنمای بشر، برای دست یافتن به حیات طیبه، بخش زیادی از آیات را به تنظیم و تقدیس روابط اعضای خانواده، حقوق و وظایف همسران و فرزندان اختصاص داده است. رجوع به این آیات الهی، انسان را جهت دست یافتن به عالی ترین راهکارها در تحکیم خانواده هدایت می کند. اهداف خانواده و اقتضای تأسیس آن ایجاب می کند که با بنیان آن، در تحکیم و پایداری این بنا، نهایت تلاش خود را بکنند و با همان انگیزه که بر تشکیل آن اقدام کردند، بر استمرار آن اصرار ورزند تا وحدت و پویایی این نهاد مقدس تا پایان حفظ شود. تأکیدات اخلاقی و سفارشات حقوقی قرآن کریم و روایات گران قدر ائمه طاهرین (ع)، برای تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده، بیش از جوانب دیگر حیات بشری است. بلکه در یک نگاه کلی، تمامی احکام و دستورهای اسلام به نوعی ناظر بر صیانت از خانواده است (انصاریان، ۱۳۸۲).

از نگاه کسانی که برای خانواده قداست قائل نیستند، هدف اصلی از تشکیل خانواده، بهره گیری از تمتعات جنسی است؛ بلکه در بسیاری از موارد، هدفی جز این وجود ندارد؛ اما از نگاه قرآن کریم، تشکیل خانواده دارای حکمتها و دلایل متنوع روانی، اخلاقی، اجتماعی و دینی است و این حکمتها در واقع، اصول و پایه های تأکید اسلام بر تشکیل خانواده و ضرورت تقویت و تحکیم این نهاد، شمرده می شوند (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹).

خانواده ای که در آن تمامی اعضای خانواده نقش خود را به خوبی ایفا می کنند و به صبر و بردباری و گذشت آراسته اند در راه رسیدن به کمال و تعالی پیشتاز هستند. در این میان نقش زن به عنوان همسر و مادر و به عنوان مظهر عتوفت، مهربانی، پاکی و... می تواند در تحکیم بنیان خانواده نقش بسیار مهمی داشته باشد (پرتوی، امیری ینگجه و پرتوی، ۱۳۹۶).

زن به یک جایگاه مصنوعی و تصنعی و تشریفاتی احتیاج ندارد؛ جایگاهی که دون شأن متانت و سکینه و آرامش روحی اوست. در طبیعت الهی زن، آنچنان لطافت و زیبایی و گرمای محبتی وجود دارد که میتواند هم خود را و هم محیط پیرامون خود را به طرف معنویت، پیشرفت و علو مقامات علمی و عملی سوق دهد و پیش ببرد. زن در درون خانواده، عزیز و مکرم و محور مدیریت درونی خانواده است؛ شمع جمع افراد خانواده است؛ مایهٔ انس و سکینه و آرامش است. کانون خانواده به وجود زن آرام میگردد و سکینه و اطمینان پیدا می کند. (بانکی پور فرد، بی تا).

در یک جامعهٔ اسلامی خانواده است که رکن اصلی است، بنابراین تباهی و از بین رفتن قداست آن باعث انحطاط جامعه و ملت می شود و بدنهٔ جامعه آسیب جدی و غیرقابل جبران می بیند. بنابراین باید به مسئلهٔ خانواده بیشتر پرداخت و اهمیت داد. با پرداختن به نقش زن در تحکیم خانواده، از منظر قرآن کریم افراد جامعه به اهمیت نقش زن پی برده و نیز، زنان با وظایف و مسئولیت هایشان آشنا گشته؛ بنابراین خانواده ای محکم، سعادت مند و آرام بوجود می آید. با اهمیت دادن بیشتر به زنان و پی بردن به نقش مهم آنها در خانواده، به ایجاد یک خانوادهٔ سالم و باسعادت کمک می شود. به طور کلی تحکیم و ثبات درونی نهاد خانواده یکی از ضروریاتی است که باید در برنامهٔ خانواده و هم در برنامهٔ دولت گنجانده شود. نتیجهٔ تحکیم نهاد خانواده، حاکمیت اصل اعتدال و اخلاق و حفظ حقوق همهٔ اعضاست. مسائل زنان و جایگاه و نقش آنان در خانواده به خصوص نقش آنها در تحکیم نهاد خانواده کمتر مورد بررسی قرار گرفته است.

برای این که تحکیم خانواده دچار رخوت و تزلزل نشود، نیازمند یک سلسله عواملی است که باید دست به دست هم دهند تا این بنیان بیش از پیش مستحکمتر و بادوامتر شود. از آنجایی که مسائل زنان و جایگاه و نقش آنان در خانواده به خصوص نقش آنها در تحکیم نهاد خانواده آن هم از منظر قرآن و حدیث کمتر مورد بررسی قرار گرفته است ما در این پژوهش در صدد این هستیم که به بیان نقش زن که از اعضای مهم خانواده است، در این تحکیم بنیان خانواده، از نگاه قرآن و حدیث بپردازیم.

با مطالعهٔ سوابق پژوهش در این موضوع درمی یابیم که بسیاری از پژوهش ها بیشتر به شناسایی عوامل و راهکارهای تحکیم خانواده پرداخته اند و پژوهش هایی که به نقش خاص زنان در تحکیم بنیان خانواده، آن هم از منظر قرآن کریم بسیار اندک است، به نمونه های مهمی که شباهتی با موضوع ما دارند اشاره می کنیم:

کتاب سبک زندگی اسلامی، نقش و جایگاه زن در تحکیم خانواده، اثر رئیسی، دودمان و صیامی، نویسنده ها در این پژوهش ابتدا سبک زندگی از دیدگاه اسلام مورد بررسی قرار داده و سپس مصادیق خانواده های متعالی و راه های حفظ کرامت زنان در خانواده و جامعه می پردازد.

کتاب تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، اثر محمد محمدی ری شهری، نویسنده کتاب را به سه بخش تقسیم کرده در بخش اول در مورد تشکیل خانواده بحث شده در بخش دوم به عوامل تحکیم خانواده شامل: محبت و مهربانی، کردارهای نیکو، تربیت دینی، پاسداشت حقوق، تلاش برای تأمین نیازهای اقتصادی خانواده، پاسخ دادن به نیازهای جنسی و دعا کردن، پرداخته و در بخش سوم نیز به آسیب های تحکیم خانواده پرداخته است.

پایان نامه با عنوان راهکارهای سالم سازی خانواده از دیدگاه قرآن با تکیه بر تفسیر المیزان و تفسیر نمونه، اثر نرگس سعیدی ابواسحق، پژوهشگر نتیجه می گیرد که قرآن کریم به خانواده سالم و متعالی پرداخته شده است و توجه جدی به اهداف و مقاصد تشکیل خانواده قبل از ازدواج و بعد از آن مورد توجه قرار داده است و ذکر می کند که در قرآن کریم مسائلی

مانند مؤدت و خوش اخلاقی، مدارا و گذشت، صبر و بردباری، تأمین رفاه متناسب، حق همخوابگی و تأمین نیازهای جنسی و رابطه صحیح فرزندان با والدین و با یکدیگر و... لازمۀ یک خانواده سالم محسوب می شود.

پایان نامه بررسی خانواده مطلوب از دیدگاه قرآن و حدیث، اثر زهرا گل محمدی، نویسنده نتیجه می گیرد تنها خانواده ای که همه جنبه های یک خانواده مطلوب را دارد، خانواده حضرت زهرا (س) و امیرالمؤمنین علی (ع) است که از مرحله تشکیل زندگی تا رابطه زوجین در خانه و در نهایت تربیت فرزندان که جزء صالح ترین فرزندان عالم هستند، الگویی است که همگان می توانند از آن بهره بگیرند و در مورد رفتار و مدیریت خانواده خود از این الگوی ارزشمند استفاده کنند.

مقاله نقش عوامل عاطفی-روانی در تحکیم خانواده از منظر آیات و روایات با رویکرد سبک زندگی اسلامی، اثر مجید استادی و محمدرضا سالاری فر، پژوهشگران نتیجه گرفتند در جنبه عاطفی-روانی، ابراز محبت، حمایت روانی، احترام متقابل، خوش بینی، فروتنی، بخشش و گذشت، عیب پوشی، مهار هیجان های منفی، قردانی از یکدیگر، تأمین نیازهای جنسی همسران و اجرای برنامه های نشاط بخش در استحکام خانواده نقش دارند. در نتیجه استفاده از مهارت های مبتنی بر سبک زندگی اسلامی برای تقویت این ابعاد در خانواده و اصلاح الگوهای رفتاری به پایداری روابط خانوادگی کمک می کند.

مقاله عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی، اثر صالح حسن زاده، پژوهشگر عوامل بسیاری را که در تحکیم بنیان خانواده و سرزندگی آن مؤثرند برمی شمارد از جمله این عوامل حسن معاشرت در خانواده، نظم و انضباط، وجود روحیه مشورت در خانواده، صبر و پایداری زندگی، روحیه عفو و گذشت، حاکمیت صداقت در فضای خانواده، پرهیز از سوء ظن، آفت حسد، رازداری و وفاداری، مشی با آرامش و بی تکبر، حلم و بردباری، ترس از کفر الهی، دوری از افراط و تفریط، تواضع، دوری از سختگیری و اسراف و نیز احسان به پدر و مادر می باشد.

۲. اهمیت تشکیل خانواده و حکمت آن

در دیدگاه اسلامی، پرهیزکاران و دینداران از اهمیت خانواده و توصیه و تأکید اسلام بر محافظت از آن آگاه هستند و در انجام وظایف دینی و اخلاقی خود در برابر همسر و فرزندان کوتاهی نمی کنند و خانواده را جایگاهی برای تأمین نیازهای مادی اعضا و تحمل مشکلات و سختیها را راهی برای رسیدن به تکامل و سعادت اخروی و جلب رضایت حق می دانند، احادیث و روایات زیادی در مورد اهمیت تشکیل خانواده وجود دارد که به برخی آنها اشاره می شود: پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: «در اسلام، هیچ بنایی ساخته نشده که نزد خدای بزرگ، محبوب تر از ازدواج باشد»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹). همچنین می فرمایند: «هر که بر دین من و آیین داوود و سلیمان و ابراهیم است، اگر توان ازدواج کردن دارد، باید ازدواج کند»؛ (متقی هندی، بی تا). در جایی دیگری می فرمایند: «هر که آیین مرا دوست دارد، باید از سنت من پیروی کند و از جمله سنت من، ازدواج کردن است»؛ (کلینی، ۱۳۶۲). همچنین ایشان می فرمایند: «دو رکعت نمازی که مرد متأهل می خواند، نزد خداوند، برتر از هفتاد رکعتی است که غیر متأهل می خواند»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹). امام صادق (ع) می فرمایند: «سه چیز است که مؤمن برای آنها حسابرسی نمی شود: غذایی که می خورد، جامه ای که می پوشد و همسر شایسته ای که به او کمک می کند و به واسطه او دامانش را پاک نگه می دارد»؛ (کلینی، ۱۳۶۲). امام کاظم (ع) می فرمایند: «سه کس اند که در آن روزی که سایه ای جز سایه عرش خدا نیست، در سایه عرش خدا هستند: مردی که برادر مسلمانش را همسر بدهد، یا به او خدمت کند، یا رازی از او را پوشیده بدارد. در آیه ای از قرآن آمده است: «وَ أَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ

اللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ؛ (نور/ ۳۲)، زنان بی همسر خود و غلامان و کنیزان درستکاران را همسر دهید. اگر تنگ دست‌اند، خداوند آنان را از فضل خویش بی نیاز خواهد کرد و خداوند، گشایشگر داناست». از نگاه قرآن، خانواده، مدرسه محبت و دوستی است؛ در آیه ۲۱ سوره روم آمده است: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ». از نشانه های او این است که از خود شما جفت هایی برای شما آفرید تا نزد ایشان آرامش یابید و میان شما دوستی و مهربانی برقرار ساخت. همانا در این نشانه هایی است برای آنان که می اندیشند. از نگاه کسانی که برای خانواده قداست قائل نیستند، هدف اصلی از تشکیل خانواده، بهره‌گیری از تمتعات جنسی است؛ بلکه در بسیاری از موارد، هدفی جز این وجود ندارد؛ اما از نگاه قرآن و احادیث اسلامی، تشکیل خانواده، دارای حکمت‌ها و دلایل متنوع روانی، اخلاقی، اجتماعی و دینی است و این حکمت‌ها در واقع، اصول و پایه‌های تأکید اسلام بر تشکیل خانواده و ضرورت تقویت و تحکیم این نهاد، شمرده می‌شوند. از جمله این حکمت‌ها: آرامش روانی، امکان بقای نسل، کانون آرامش زندگی، کانون مؤدت و رحمت (روم/ آیه ۲۱)، سازندگی اخلاقی (اعراف، آیه ۲۶) و (بقره، آیه ۱۸۷) است.

۳. نقش زن در تحکیم نهاد خانواده

خداوند در قرآن کریم، زن را به عنوان عنصر مهم در آرامش مردان معرفی نموده است و در واقع زن و مرد هر دو در کنار هم، باعث تحکیم نهاد خانواده می‌شود، این آرامش از طریق ازدواج بین دو طرف به وجود می‌آید: «هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا؛ (اعراف/ ۱۸۹)، او خدایی است که شما را از یک نفس (جان) آفرید و همسرش را از (نوع) او قرار داد تا بدان آرام گیرد». علت این که اسلام تأکید زیاد به جایگاه و اهمیت زن دارد به خاطر نقشی است که یک زن در خانواده ایفا می‌کند، نقش زن در تحکیم خانواده ابعاد مختلفی همچون نقش اخلاقی، تربیتی و... دارد.

خوش‌زبانی، باعث طراوت و شادابی در زندگی است؛ به زندگی روح می‌بخشد و آن را از خمودی و بی‌معنایی می‌رهاند. بدزبانی است که زندگی را تیره می‌کند و صفای آن را از بین می‌برد. خوش‌زبانی زن نیز در خانواده در مقابل همسر و فرزندان موجب تحکیم نهاد خانواده می‌شود. در روایت است: «ثلاثه تكدر العيش السلطان الجائر والجار السوء والمرأه البذیه؛ سه چیز زندگی را تیره و کدر می‌سازد: حاکم ستم پیشه، همسایه بد و زن بدزبان»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹). از رسول خدا (ص) روایت شده است: «هر زنی که با زبان، شوهرش را بیازارد، خداوند از او نه توبه و نه کفاره و نه عمل خیر دیگری را نمی‌پذیرد تا آنکه شوهر خود را از خویش راضی کند، اگرچه روزها را روزه گیرد و شبها را به عبادت پردازد، برده‌ها را در راه خدا آزاد کند، اول کسی باشد که به آتش جهنم داخل شود»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹).

مهر ورزیدن و محبت دیدن، از نیازهایی است که می‌توان تجلی آن را به صورت های گوناگون در همه ی انسانها دید. تأمین نیاز عاطفی، یکی از نقش هایی است که زن در خانواده چه به عنوان همسر و چه به عنوان مادر به خوبی باید ایفا کند. در آیه ۲۱ سوره روم آمده است: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ؛ و از آیات او این است که برای شما از جنس خودتان همسرانی آفرید تا بواسطه آنها آرامش بیابید و میان شما دوستی و محبت قرار داد، همانا در این امر نشانه هایی برای گروهی که تفکر کنند وجود دارد». امام علی (ع) می‌فرماید: «هرگاه به خانه می‌آمدم و به چهره فاطمه (س) می‌نگریستم، تمام غم و اندوهم برطرف می‌شد»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹).

زن در خانواده می تواند با خوش اخلاقی و خوش رفتاری خود در مقابل همسر و فرزندان موجب استحکام نهاد خانواده شود. اگر زن در خانواده از فضایل اخلاقی و رفتاری مانند صداقت، احترام، گذشت، نرم خویی و انصاف بهره مند باشد، به سادگی از بسیاری خشونت ها و اختلافات ویرانگر و بسیاری از تنش ها مصون خواهد ماند. پیامبر خدا (ص) می فرمایند: «در روز قیامت، آن کس از شما به من نزدیک تر می نشیند که خوش خوترین شما باشد و برای خانواده اش، بهترین کس باشد»؛ (مجلسی، ۱۳۷۹). امام زین العابدین (ع) نیز می فرمایند: «چهار خصلت است که در هر کس وجود داشته باشد، ایمانش کامل است، گناهانش از او پاک می شود و پروردگارش را در حالی دیدار می کند که از او راضی است، کسی که به تعهدات خود در برابر مردم وفا کند؛ زبانش با مردم راست باشد؛ در حضور خدا و مردم، از هر زشتی ای شرم کند و با خانواده اش، اخلاق خوش داشته باشد»؛ (برقی، ۱۳۷۱ق). امام علی (ع) می فرمایند: «با اخلاق نیک، زندگی، خوش می شود»؛ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶). پیامبر اکرم (ص) می فرمایند: «جهاد زن در میدان زندگی همسررداری نیکو است»؛ (کلینی، ۱۳۶۹). در جایی دیگر می فرمایند: «حق مرد بر زن این است که زن ملازم خانه او باشد و به شوهرش دوستی و محبت و دلسوزی کند و از خشم وی دوری گزیند و آنچه را مورد رضایت اوست انجام دهد و به پیمان و وعده وفادار باشد»؛ (نوری، ۱۴۰۸ق).

همچنین دینداری زن و تربیت دینی فرزندان توسط والدین مخصوصا مادر، می تواند موجب استحکام نهاد خانواده شود. امام صادق (ع) می فرمایند: «شخص دیندار می اندیشد و در نتیجه، آرامش، وجود او را فرا می گیرد و خود را کوچک می شمارد، پس به فروتنی می گراید. قناعت می ورزد، پس احساس بی نیازی می کند. به آنچه به او داده شده، خرسند است و گوشه تنهایی را بر میگزیند، پس، از دوستان بی نیاز می گردد. خواهش ها را رها می کند، پس آزاد می شود. دنیا را کنار می گذارد، پس، از بدی ها در امان می ماند. حسادت را دور می افکند، پس دوستی آشکار می شود. مردم را نمی ترساند، پس، از آنان نمی ترسد. به آنان تعدی نمی کند، پس، از گزند ایشان در امان است. به هیچ چیز، دل نمی بندد، پس به رستگاری و کمال فضیلت دست می یابد. عافیت را می بیند، پس، کارش به پشیمانی نمی کشد»؛ (طوسی، ۱۴۱۴ق). امام علی (ع) نیز می فرمایند: «دین را در زندگی ات سپر قرار ده و پرهیزگاری را ساز و برگ مرگت»؛ (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶).

زن می تواند با حفظ خانواده از آسیب های عقیدتی، اخلاقی و رفتاری موجب استحکام نهاد خانواده شود همانطور که در قرآن کریم سفارش شده است: «بَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقْوُدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ؛ (التحریم/ ۶)، ای کسانی که ایمان آورده اید، خودتان و خانواده تان را از آتشی که سوخت آن، مردم و سنگ ها هستند، حفظ کنید. بر آن آتش، فرشتگانی خشن و سختگیرانند. از آنچه خدا به آنان دستور داده، سرپیچی نمی کنند و آنچه را که مأمورند، انجام می دهند». در آیه ۳۲ سوره طه آمده است: «وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى؛ خانواده خود را به خواندن نماز، فرمان ده و خود بر آن پای بفشار. از تو روزی نمی خواهیم. ما به تو روزی می دهیم، و فرجام [نیک]، از آن پرهیزگاران است».

همچنین تأکیدی که بر حق مادر در آیات و روایات (احقاف/ ۱۵؛ کلینی، ۱۳۶۲) می شود و نیز احکامی که متوجه مادر است، به ویژه استحباب شیر دادن فرزند و تقدم مادر در نگهداری کودک پسر برای دو سال و کودک دختر برای هفت سال، همگی دلیل بر اهمیت وظیفه مادری و نقش ویژه او در پی ریزی شخصیت و تربیت فرزند است.

زن در خانواده با پاسداشت حقوق اعضای آن می تواند موجب استحکام نهاد خانواده شود. پیامبر خدا (ص) می فرماید: «هر یک از شما که سرپرست است، درباره زیردستش بازخواست می شود. مرد، سرپرست خانواده خویش است و درباره آنها از او بازخواست می شود. زن نیز سرپرست خانه شوهر خود و فرزندان اوست و درباره آنها از او سؤال خواهد شد»؛ (بخاری، بی تا).

نتیجه گیری

براساس آیات قرآن و احادیث می توان گفت عوامل گوناگونی در تحکیم نهاد خانواده نقش دارند، یکی از عمده ترین امور آشنایی زوجین مخصوصاً زن به نقش خود در خانواده است. با توجه به نقش مهمی که زن در تحکیم نهاد خانواده دارد ذکر این نکته مهم است که کانون مهم نظام تربیتی و عامل هرگونه پیشرفت و ترقی جوامع یا نابسامانی های اخلاقی و اجتماعی و دینی و... زن است. بنابراین زن باعث مستحکم تر شدن یا نشدن نهاد خانواده است و او با رعایت کردن ویژگی های گفتاری خود مانند خوش زبانی با همسر و فرزندان و با مهر ورزیدن و محبت کردن با اهل خانه و با خوش اخلاقی و خوش رفتاری خود و با دینداری خود و تربیت دینی فرزندان و با حفظ خانواده از آسیب های عقیدتی، اخلاقی و رفتاری، انجام مطلوب وظایف مادری خود و پاسداشت حقوق اعضای خانواده می تواند موجبات استحکام نهاد خانواده را فراهم سازد.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. استادی، مجید؛ سالاری فرد، محمدرضا، (۱۳۹۵)، نقش عوامل عاطفی-روانی در تحکیم خانواده از منظر آیات و روایات با رویکرد سبک زندگی اسلامی، دوفصلنامه علمی- ترویجی پژوهشنامه سبک زندگی، سال دوم، شماره سوم، ۶۴-۴۵.
۳. انصاریان، حسین، (۱۳۸۲)، نظام خانواده در اسلام، قم، انتشارات ام ابیها
۴. بانکی پور فرد، امیرحسین (بی تا)، نقش و رسالت زن، جلد چهارم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی.
۵. بخاری، محمدبن اسماعیل (بی تا)، صحیح البخاری، بیروت، دارالکتب العربی.
۶. برقی، احمدبن محمدبن خالد، (۱۳۷۱ق)، المحاسن، قم، دارالکتب الإسلامیه.
۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد، (۱۳۶۶)، غررالحکم و دررالکلم، تهران، نشر دانشگاه تهران.
۸. پرتوی، رعنا؛ امیری ینگجه، معصومه و پرتوی، فرحروز، (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر در نقش زن برای تحکیم بنیان خانواده، دومین کنگره بین المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، تهران، دانشگاه الزهراء، فروردین ۱۳۹۶.
۹. رئیس، روح اله؛ دودمان، پروانه و صیامی، لیلا، (۱۳۹۴)، سبک زندگی اسلامی، نقش و جایگاه زن در تحکیم خانواده، تهران، راز نهران.
۱۰. سعیدی ابواسحق، نرگس، (۱۳۹۳)، راهکارهای سالم سازی خانواده از دیدگاه قرآن با تکیه بر تفسیر المیزان و تفسیر نمونه، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه مازندران.
۱۱. طوسی، محمد (۱۴۱۴ق). الأمالی، چاپ اول، قم: دارالثقافه.
۱۲. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۲). الکافی، تهران: دارالکتب الإسلامیه.

۱۳. گل محمدی، زهرا (۱۳۹۲)، بررسی خانواده مطلوب از دیدگاه قرآن و حدیث، پایان نامه کارشناسی ارشد، قم، دانشکده اصول الدین.
۱۴. متقی هندی، علاء الدین علی بن حسام (بی تا)، کنز العمال فی سنن الاقوال و الافعال، جلد ۱۶، قم، مکتب التراث الاسلامی.
۱۵. مجلسی، محمدباقر، (۱۳۷۹)، بحار الانوار، چاپ اول، تهران، اسلامیه.
۱۶. محمدی ری شهری، محمد، (۱۳۸۹)، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، موسسه علمی فرهنگی دار الحدیث.
۱۷. نوری، محدث، (۱۴۰۸ق)، مستدرک الوسائل، قم، مؤسسه آل البيت.

